

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Dane Rot

Varnostne implikacije 1. čečenske vojne na Kavkaz

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Dane Rot

Mentor: izr. prof. dr. Vladimir Prebilič

Somentor: asist. dr. Klemen Grošelj

Varnostne implikacije 1. čečenske vojne na Kavkaz

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

Varnostne implikacije 1. čečenske vojne na Kavkaz

1. čečenska vojna je potekala med decembrom 1994 in avgustom 1996. Povod za vojno je bila razglasitev čečenske neodvisnosti v času razpadanja Sovjetske zveze leta 1991. Ruska federacija je v prihodnjih letih večkrat prikrito intervenirala, a na koncu se je odločila uporabiti vojaško intervencijo za zrušitev režima Džoharja Dudajeva. Vendar vojna ni potekala po pričakovanih ruskega političnega vrha s predsednikom Borisom Jelcinom na čelu in po skorajda dveh letih hudih izgub tako na strani čečenskih upornikov, kot na strani ruske vojske in predvsem civilnega prebivalstva, je bila vojna v avgustu leta 1996 končana. Spopad je prinesel mnoge varnostne implikacije v kavkaško regijo, saj so ruske sile morale na podlagi mirovnega sporazuma zapustiti ozemlje Čečenije in tako je avtonomna republika postala *de facto* neodvisna država znotraj Ruske federacije. Vendar je nezmožnost novoizvoljenega predsednika Mašadova, da bi vzpostavil nadzor nad celotno državo privedla do vzpona organiziranega kriminala in terorizma, ki je zaradi strahu Ruske federacije pred ekstremizmom privedel do 2. čečenske vojne.

KLJUČNE BESEDE: 1. čečenska vojna, boj za neodvisnost, vojaško posredovanje, Grozni.

Security Implications of the First Chechen War on Caucasus

First Chechen war took place between December 1994 and August 1996. Main reason for beginning of the war was a declaration of independence of Chechen republic which was signed while Soviet Union was falling apart in 1991. Russian Federation tried to carry out undercover operations but in the end it decided for military intervention to bring Dudayev regime to an end. However the war did not go according to plan set by the Russian president Boris Yeltsin and after almost two years of heavy losses among Chechen rebels and Russian armed forces, but mostly among civilians, the war was over in August 1996. Many security implications occurred in the Caucasian region due to this war. After signing the peace treaty Russian armed forces had to retreat from Chechnya and republic became a *de facto* independent state inside the Russian Federation. But the new regime in Grozny led by president Mashadov was unable to gain control of the whole country which caused an increase of organized crime and terrorism. Russian Federation was not willing to live with such potential risk within its borders and that eventually led to Second Chechen War.

KEY WORDS: First Chechen War, fight for independence, military intervention, Grozny.

KAZALO

1. UVOD	5
2 METODOLOŠKI OKVIR	6
2.1. Opredelitev predmeta in cilja preučevanja.....	6
2.2 Raziskovalno vprašanje.....	6
2.3 Uporabljena metodologija	6
3 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	6
4 ZGODOVINA REGIJE.....	7
1.1 Zgodovina Čečenije.....	8
2 VZROKI ZA ZAČETEK 1. ČEČENSKE VOJNE.....	12
2.1 Razpad Sovjetske Zveze in razglasitev neodvisnosti.....	12
2.2 Notranje napetosti v Čečeniji	15
2.3 Napetosti med Groznim in Moskvo	16
3 POTEK VOJNE	19
3.1 Začetne operacije.....	19
3.2 Bitka za Grozni.....	20
3.3 Širitev vojne	22
3.4 Smrt Dudajeva.....	23
3.5. Ponovna osvojitve Groznega in zaključek vojne	24
4 VARNOSTNE IMPLIKACIJE VOJNE	24
4.1 Kasavirtski sporazum in mirovna pogodba	25
4.2 Spremembe v ruski vojski	26
5 SKLEP.....	28
6 LITERATURA.....	30

1. UVOD

Prva čečenska vojna je predstavljala manifestacijo večstoletnih trenj med ruskim narodom na eni in kavkaškim ljudstvom Čečenov na drugi strani. Do trenj je prihajalo že v preteklosti in skozi opis zgodovine regije in Čečenije nam bo postalo jasno, kje se nahajajo korenine sporov med narodoma. V preteklosti so Čečeni močno trpeli in bili v času Sovjetske zveze celo deportirani iz matične domovine, a identiteta naroda je ostala nespremenjena in v času razpada blokofske delitve sveta, so tudi oni začutili, da imajo morda zgodovinsko priložnost, da dosežejo polno suverenost, ki je od prihoda Rusov na njihovo etnično ozemlje niso več imeli. A novonastala Ruska federacija ni mogla dopustiti nadaljnjega izgubljanja ozemlja in na Kavkazu se je začela krvava vojna, ki je predstavljala zgodovinsko prelomnico v obstoju obeh držav. To je bila namreč prva vojna, ki jo je Ruska federacija vodila z lastnimi oboroženimi silami. Vojna je najhujši delež med žrtvami zahtevala od civilnega prebivalstva, kar je močno vplivalo tudi na sam odnos tako Čečenov do Rusije, kot tudi Rusov do lastne države, saj je bilo veliko mrtvih civilistov ruske nacionalnosti.

Spremenil se je tudi način boja tako z ene kot druge strani, saj so v ruski vojski zaznali svoje pomanjkljivosti v boju v urbanem okolju, popraviti pa so želeli tudi način delovanja ruske vojske, ko je postavljena v vlogo sile, ki vzdržuje mir. Čečeni so že med vojno začeli uporabljati nov pristop in sicer množične ugrabitve, skorajda do popolnosti so izpilili tudi svojo starodavno metodo boja proti Rusom, gverilsko bojevanje.

Za obravnavanje 1. čečenske vojne in varnostnih implikacij, ki jih je imela na kavkaško regijo in Rusko federacijo sem se odločil, ker je ta vojna odločilno načrtovala smernice za nadaljnji razvoj dogodkov na Kavkazu in v Ruski federaciji. Tako 2. čečenska vojna kot tragični dogodki z ugrabitvami talcev, na primer v gledališču Dubrovka, imajo svoje korenine v dogajanju 1. čečenske vojne. Iz tega sledi, da z dobrim razumevanjem zgodovinskega ozadja, dogajanja, ki je vodilo v vojno, vojne same in varnostnih implikacij, ki jih je prinesla, lahko zelo dobro razumemo tudi aktualno dogajanje v Ruski federaciji in predvidimo smeri razvoja dogodkov v prihodnosti.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1. Opredelitev predmeta in cilja preučevanja

Predmet preučevanja v moji diplomski nalogi je 1. čečenska vojna, ki je potekala od decembra leta 1994 do avgusta leta 1996 in vpliv, ki ga je pustila na regijo z varnostnega vidika. Cilj preučevanja je analizirati vzroke, ki so do vojne pripeljali, vpliv vojne na spremembe v ruski vojski in spremenjene odnose med Čečenijo in Rusko federacijo.

2.2 Raziskovalno vprašanje

V diplomskem delu bom odgovoril na raziskovalno vprašanje, kakšne so bile varnostne implikacije 1. čečenske vojne na Kavkaz.

2.3 Uporabljena metodologija

V diplomskem delu bom uporabil metode družboslovnega raziskovanja zbiranja virov, analizo primarnih in sekundarnih virov in zgodovinsko analizo.

3 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

KAVKAZ

Kavkaz predstavlja tako gorski sistem, ki leži med Črnim morjem in Kaspijskim jezerom oziroma morjem, kot tudi regijo, ki zajema Gruzijo, Azerbajdžan, Armenijo ter dele Ruske federacije. Čeprav velja gorska veriga Malega in Velikega Kavkaza z 5642 metrov visokim Elbrusom za mejo med Evropo in Azijo, zaradi kulturnega in zgodovinskega vpliva danes prištevamo kavkaško regijo k Aziji. Celotna regija obsega 440000 kvadratnih kilometrov in se deli na Ciskavkaz oziroma Predkavkazje severno in Transkavkaz južno od gorskih verig kavkaškega gorovja.

V Transkavkaz oziroma Zakavkazje sodijo Gruzija, Azerbajdžan in Armenija, v Predkavkazju pa se nahaja sedem avtonomnih ruskih republik in sicer Adigeja, Dagestan, Ingušetija,

Kabardino-Balkarija, Karačevo-Čerkezija, Severa Osetija-Alanija ter za moje diplomsko delo najpomembnejša avtonomna republika Čečenija.(Snip 2011).

ČEČENIJA

Čečenija je ena od sedmih avtonomnih republik, ki se nahajajo severno od Kavkaškega gorovja. Obsega 17000 kvadratnih kilometrov in se deli na nižinsko in gorsko Čečenijo (Gayazova 2002, 5). V nižinskih predelih je zemlja rodovitna in omogoča dolgo dobo pridelovanja pridelkov, prav tako ima tudi manjše nahajališče nafte. Na vzhodu meji na Dagestan, na severu na Rusko Federacijo, na zahodu na Ingušetijo in na jugu na Gruzijo. Glavno mesto je Grozni s populacijo okoli 400000 ljudi leta 1995, ta številka se je med vojno močno zmanjšala, danes je v mestu le okoli 210000 ljudi. Čečeni so sunitski muslimani, v to vero so se spreobrili med koncem 17. in začetkom 19. stoletja. Prebivalstvo v nižini se večinoma ukvarja s poljedelstvom, Čečeni na pobočjih Kavkaza pa se ukvarjajo z vzrejo ovac. Pred prihodom Rusov, so Čečeni iz nižine ustvarjali presežek žita in z njim trgovali z ovčerejci, ki v gorah te dobrine niso mogli pridelovati. Čečenska družba je klanovsko organizirana v patriarhalnih družinah vendar imajo ženske polno socialno in poklicno enakost ter možnost finančne samostojnosti. Pred prihodom Rusov so bili klani medsebojno samostojni, tako da ne moremo govoriti o državi, kot jih poznamo v Evropi (Nichols 1995).

4 ZGODOVINA REGIJE

Rusko osvajanje Kavkaza se je začelo že s kozaškimi pohodi v 16. stoletju, se nato intenzivno nadaljevalo v letih od 1720-1820, in nato skozi celotno 19. stoletje, ko je bila kolonizacija Kavkaza v polnem zagonu. Proces osvojitve ozemlja in podjarmljenja narodov severnega Kavkaza, velja za najdaljšo operacijo tako v času imperija kot tudi kasnejše Sovjetske zveze. Osvajalske akcije so se dogajale v letih od 1780 vse do 1865, vendar so tudi po tem letu Ruske oblasti namenile veliko finančnih sredstev in vojaške rezerve za vzdrževanje miru in zadušitev številnih uporov proti caristični oblasti. Pod rusko oblastjo so Čečeni in ostala kavkaška ljudstva močno trpeli, saj so v očeh Moskve predstavljali nadlogo, ki jo je bilo potrebno odstraniti. Čeprav je za caristične geopolitične stratege 19. stoletja, Kavkaz predstavljal odskočno desko za širitev imperija na področje Perzije in nato proti Indiji, je ostal najjužnejša točka tako carske Rusije, kot kasnejše Sovjetske zveze. Z odkritjem nafte ob vstopu v 20. stoletje, se je trud vložen v osvajanje Kavkaza končno poplačal, vendar cilji

uspešne kolonizacije, kot so hitra osvojitve ozemlja, zadušitev uporov in zagotovitev ugleda kolonialni oblasti, niso bili nikoli izpolnjeni. Namesto tega, so oblasti s svojo okrutnostjo spremenile regijo do te mere, da je upor širokega formata postal neizbežen. Po kavkaških vojnah in dokončnem porazu vzhodnega in zahodnega klana v 60. letih 19. stoletja, je iz regije emigriralo okoli 600000 muslimanov, ki se niso hoteli podrediti ruski nadvladi. Med njimi je bila večina Čerkezov iz zahodnega Kavkaza, poleg njih pa se je izselilo še na tisoče Čečenov, Ingušev in muslimanskih Gruzijcev, ki so se v večini naselili v Turčiji, ter tako skupaj s svojimi potomci predstavljajo tri in pol milijonsko proti rusko jedro. Še hujši udarec je za Čečene in Inguše prišel v času 2. svetovne vojne in sicer leta 1944, ko je bila po ukazu komunističnega vodstva celotna čečenska in inguška populacija deportirana v centralno Azijo (Seely 2001, 19–22).

1.1 Zgodovina Čečenije

Prvi organiziran odpor proti Ruski nadvladi, se je v Čečeniji začel leta 1824 in se hitro razširil po celotni državi. 20. julija 1825 je več tisoč Čečenov napadlo rusko utrdbo v mestu Hadji-Yurt in pobilo večino od 181 vojakov v njej. Že naslednjega dne je okoli 5000 Čečenov napadlo rusko trdnjavo Gherzel in v povračilo so Rusi zajeli okoli 300 Čečenov in od njih zahtevali, da izročijo svoja bodala. Ko so nekateri zavrnili to zahtevo, se je vnel spopad v katerem so bili ubiti vsi Čečeni in veliko Rusov. Nato je do konca desetletja sledilo relativno mirno obdobje, saj so ruski imperij zaposlovale vojne proti Turkom in Perzijcem, ki so se leta 1829 končale in tako se je pozornost carja ponovno obrnila na Kavkaz. V času zatišja so se Čečeni povezali s preostalimi gorskimi klani in izvolili prvega imama, mulo Mohammeda, ki je postal vojaški vodja klanov, ki so se pod njegovim vodstvom uspešno borili proti ruskim napadalcem od leta 1830 naprej. Rusi so obupani nad svojimi neuspehi, pozimi leta 1832 požgali več kot 30 čečenskih vasi in tako nehote mobilizirali dodatne prostovoljce za čečenske upornike. Rusi so se zato zatekli k svoji poslednji možnosti in sicer atentatu na imama, kar se je kasneje ponovilo leta 1996, ko so prav tako izvedli atentat na Dudajeva. Ko so leta 1832 imama le uspeli ubiti skupaj z njegovimi 50 borci, je na čelo čečenskega upora prišel imam Šamil, ki je postal eden največjih gverilskih poveljnikov 19. stoletja. V prvih letih delovanja, je poskušal vzpostaviti vsaj nekakšen sporazum o sobivanju med Čečeni in Rusi, vendar le-ta ni obrodil sadov, tako da so se gorska plemena v letih 1836 in 1837 znova znašla pod hudim udarom Ruskih enot. Kljub temu, da so Rusi požgali mnoga polja in vasi, ter da je umrlo mnogo Čečenov, Avarov in ostalih ljudi, carski vojski ni uspelo zadati

odločilnega udarca gverilskim bojevnikom pod Šamilovim vodstvom, tako da je njegov ugled le še zrasel in se je še trdneje zasidral na položaju vodje Čečenov. Ob obisku carja v Tiflisu leta 1837 so propadla pogajanja med ruskim upravnikom regije Klugenaom in Šamilom, ki je tudi zavrnil srečanje v Tiflisu, saj ga je bilo strah izdaje. Na carjev ukaz so ruske sile znova napadle Čečenijo v letu 1839 in po osemdesetdnevnem obleganju osvojile trdnjavo Akhulgo, glavno oporišče Šamila, ki je napad preživel in se izmuznil med ruskimi linijami. Vendar Čečeni niso vedeli, da je Šamilu znova uspelo preživeti, zato so se mesta v nižinah predajala z minimalnim odporom. Ko pa so Rusi hoteli masovno razorožiti Čečene, so se le-ti uprli in se znova povezali okrog Šamila, ki se je ponovno pojavil v javnem življenju. Leta 1843 so sledile nove akcije ruskega carja, ki so se končale katastrofalno in privedle do tega, da se je v letu 1844 zlomil nadzor nad jugozahodnim delom Čečenije. Šamil je vedel, da mora povezati celotno regijo, če želi uspešno kljubovati Rusom, a mu ni uspelo, da bi na svojo stran pridobil tudi Kabardarijo in s tem prekinil dostop do Gruzije. Tako so v naslednjih treh letih operacije mirovale, Rusi so občasno napadali gorske predele Čečenije, Šamilove sile pa so utrjevale svojo novo pridobljeno Čečensko državo (Seely 2001, 32–45).

Po seriji sramotnih porazov, so Rusi pod poveljstvom generala Voronceva spremenili taktiko množičnih vojaških napadov in se poslužili bolj prefinjene taktike, ki je vsebovala požig ali izsek velikih gozdnih površin v čečenskih dolinah. S tem so odvzeli Šamilovim borcem možnost postavljanja zased, kar je povečalo varnost ruskih sil, ki so si s to taktiko v petdesetih letih 19. stoletja zagotovile nadzor nad večino nižinske Čečenije.

V tem trenutku so začeli Čečeni navezovati stike tako z Angleži kot tudi s Turki, saj sta oba imperija imela velik interes, da se Rusija ne razširi preko Kavkaza. Angleži so imeli še veliko bolj oprijemljiv interes za spodbudo kavkaških ljudstev, saj so se zapletli v vojno z Rusijo in jim je tako kakršnakoli pomoč v obliki notranjih nemirov zelo koristila. Čeprav je že potekala diplomatska povezava med Angleži in Šamilom, so se odnosi ohladili, ko so Čečeni leta 1854 ugrabili Gruzijski princesi in ju držali v ujetništvu 8 mesecev. Še večje razočaranje so bili Turki. Čeprav so leta 1853 premagali rusko vojsko na jugovzhodnem Kavkazu, so svojo 35000 glavo vojsko nato umaknili iz regije. Kakršenkoli interes zahodnih oziroma Evropskih sil v Kavkaz se je končal, ko sta leta 1856 Francija in Velika Britanija dosegli zmago nad Rusijo v tako imenovani Krimski vojni. Takrat so je končala tudi ruska pobuda za mirovna pogajanja z vodjo Čečenskega odpora. Ob podpisu premirja se je 200000 vojakov ruske vojske, ki so bili takrat na območju Kavkaza, obrnilo proti Šamilu in njegovim borcem. Do

konca desetletja se je nadaljevala politika uničevanja gozdov in ruske sile so se zajedale vse višje v gorovja. Leta 1859 je bil Šamil ujet in prepeljan v trdnjavo Ghunib, kjer je ostal naslednjih 10 let. Odpeljali so ga celo na ogled carju Aleksandru II v Leningrad (takrat st. Petersburg), potem so ga premestili v hišni zapor v bližini Moskve, kjer je bil zaprt do leta 1866, ko je bil na lastno željo premeščen v Madino, kjer je leta 1871 tudi umrl.

Njegovo zajetje pa ni pomenilo konca uporov na Kavkazu. Čerkezi so se na zahodu upirali še 6 let in na koncu jih je nemalo prebežalo v Turčijo. Na območju današnje Čečenije so se upori pojavljali na vsake nekaj let, največji se je zgodil leta 1877, ko je bilo za njegovo zadušitev potrebnih 6 ruskih divizij, ki so bile v regijo poslane, ko je veliko število ruskih naseljencev že zbežalo v centralno Rusijo (Seely 2001, 52–61).

V času 1. svetovne vojne, se je oborožen odpor ruski nadvladi močno zmanjšal, vendar je nenaklonjenost do imperialne nadoblasti ostala na enako visoki ravni. Najbolj je bila prisotna prav med Čečeni, ki so bili potisnjeni v gorovje, kjer so živeli v revščini, medtem ko so lahko samo opazovali, kako se ruski Kozaki naseljujejo na območja v dolini, kjer so izkrčili gozdne površine. Po zmagi revolucije leta 1917 so se mnogi narodi Kavkaza oboroženo uprli carski vojski in dosegli nekatere vojaške uspehe, predvsem pa so vezali tretjino carskih sil na Kavkazu, ter tako omogočili lažje delo Rdeči armadi, s katero so se kasneje sami spopadli. Rdeča armada je v spopadih proti Čečenom uporabila enako taktiko kot so jo carske sile v 19. stoletju saj je poskušala zvabiti upornike v neposreden spopad, v katerem bi jih uničila. Vendar se tudi njej ta taktika ni izšla in pred dokončno zmago nad Čečeni so utrpeli velike izgube v spopadih iz zasede. Dokončno prenehanje upora je prišlo šele leta 1925 in takrat so lahko boljševiki začeli uresničevati svojo politiko uničevanja regij, ki so bile poseljene z neruskim narodom, torej tudi Kavkaz. V začetku je bilo Čečenom dovoljeno, da so svoj jezik uporabljali tudi v uradni rabi, kar jim je dajalo občutek kulturne samostojnosti, nato so zarisali meje, ki so dajale vtis ozemeljske celovitosti in avtonomije, v okviru Leninove ekonomske politike jim je bila dana tudi določena ekonomska svoboda. Potem se je počasi začelo zmanjševanje kulturnih pravic in izgradnja "sovjetskega" človeka, ter novo risanje notranjih meja, ki se niso ujemale z etničnimi mejami, kar je zmanjšalo možnost organiziranja opozicije na etični osnovi. Ruska taktika se je nadaljevala z obvezno rabo ruskega jezika in cirilice, fizično odstranitvijo intelektualcev in proti ruskih posameznikov, proces pa se je zaključil s kolektivizacijo kmetijskih posestev, v skrajni fazi je sledila tudi preselitev etničnih skupin v centralno Azijo ali Sibirijo (Seely 2001, 71–76).

V času boljševiškega vstopa v regijo je bila ustanovljena tako imenovana Sovjetska Gorska republika, ki je služila kot marionetna oblast Moskve. S konsolidacijo moči in zlomom odpora, je Gorska republika razpadla, namesto nje pa so se formirale avtonomne pokrajine, za nas najpomembnejša Čečenska avtonomna pokrajina je bila ustanovljena leta 1922, leta 1935 se je združila z Inguško, nato pa bila leta 1936 tako kot ostale avtonomne pokrajine, preoblikovana v avtonomno republiko. Meje pokrajin in kasnejših republik so bile zarisane tako, da so določeni teritoriji ene etične skupine pripadli drugi in obratno. To je med etične skupine Kavkaza zasejalo močne napetosti, ki se kažejo še danes (Seely 2001, 77).

Ob napadu nacistov na Sovjetsko zvezo, so Čečeni na Nemce po vzoru, sovražnik mojega sovražnika je moj prijatelj, gledali pozitivno. Z zlomom Sovjetske oblasti na Kavkazu so mnogi Čečeni odšli v gorovje in se od tam spopadali z Rdečo armado v gverilskih akcijah, preostali pa so bili od leta 1942 naprej vpoklicani v vrste ruske vojske. Ob prodoru Nemcev proti Kavkazu je veliko Čečenov dezertiralo iz vojaških vrst, Nemcem so zagotovili, da so dobrodošli na v gorovju, če bodo le priznali Čečensko neodvisnost. Ob umiku ruskih sil, so le-te zaradi enake taktike kot je bila uporabljena že proti Napoleonu za sabo požgale mnogo čečenskih vasi. Ob ustavitvi nemškega napredovanja v letu 1942, so sledili kruti povračilni ukrepi nad Čečeni in še petimi etničnimi skupinami, ki so bile v očeh ruskega vodstva sumljive. Februarja 1943 je iz Politbiroja prišla odločitev o deportaciji 700000 Čečenov in še 600000 pripadnikov drugih ljudstev Kavkaza. Februarja 1944 so vse Čečene in Inguše zbrali v glavnem mestu Grozni od koder so jih z vlaki odpeljali na vzhod. V vaseh, ki jih zaradi odročnosti niso mogli doseči s tovornjaki, so prebivalce postrelili ali zažgal, tako da je po koncu deportacij na območju Čečenije ostalo le okoli 2000 Čečenov, ki so se skrivali po gorovjih in živeli kakor so le mogli. Na izpraznjen prostor so oblasti naselile Ruse, Beloruse in Ukrajince, Čečeni pa so bili razseljeni po Sibiriji in centralni Aziji (na primer Kazahstan) nadaljnjih 13 let (Seely 2001, 81–86).

Čečeni tudi v izgnanstvu niso izgubili svoje kulture, vere in navad, še dodatno se jim je okrepilo sovrašтво do Rusov, ki se je kazalo v tem, da matere otrokom niso dovoljevale, da se izobražujejo v državnih šolah. Pojavila se je situacija, v kateri so se tako domačini, kot tudi domače oblasti bale Čečenov, ki enostavno niso spoštovali zakonov, nikogar pa ni bilo, ki bi jih v to lahko prisilil. Vrnitev v domovino, se je počasi začela leta 1954, vendar je bila omejena na nižinske predele, naseljevanje na Kavkaz je bilo še vedno prepovedano, a je do konca desetletja Nikita Hruščov to omejitev odpravil. Leta 1956, po znamenitem 20. kongresu

komunistične partije, je bila obnovljena Čečensko-Ingušetska republika, ki je imela severno mejo mnogo višje kot prej, kar je povzročilo, da je imela mnogo višji delež ruskega prebivalstva. Napetosti med Čečeni in Rusi so ostale na enaki ravni kot pred deportacijo, dodale so se jim še napetosti med Čečeni in novimi priseljenci, ki so v šestdesetih letih večkrat napadli Čečene. Sama čečenska družba se je z leti razdelila v dve skupini in sicer na ruralno prebivalstvo, ki je živelo izven sovjetskega sistema in na močno sovjetizirano mestno prebivalstvo, ki je predstavljajo nižji sloj družbe v mestih. Ker jim je bilo v veliki meri onemogočeno delo kjerkoli na Kavkazu, so se med pomladjo in jesenjo selili v Sibirijo, Kazahstan in evropski del Rusije, ter tam delali v naftnih podjetjih. Na splošno so bila leta od 1960 do 1990 najbolj mirna v zgodovini Kavkaza in Čečenije. Vzroke za to lahko iščemo v dvigu standarda življenja in dejstvu, da so bila nacionalna in mejna vprašanja v času Sovjetske zveze potisnjena na stran. Vendar se je z razpadom Sovjetske zveze vse to drastično spremenilo (Seely 2001, 86–89).

2 VZROKI ZA ZAČETEK 1. ČEČENSKE VOJNE

Vzrokov za začetek vojne ne moremo iskati samo v eni državi oziroma posamezniku, saj zajemajo kompleksno zgodovinsko ozadje predstavljeno v prejšnjem poglavju, razpad Zveze sovjetskih socialističnih republik (v nadaljevanju Sovjetske zveze), boj za oblast znotraj Čečenije in konsolidacijo oblasti predsednika novonastale Ruske Federacije.

2.1 Razpad Sovjetske Zveze in razglasitev neodvisnosti

Razpad Sovjetske Zveze leta 1991 je zaradi svoje hitrosti presenetil vse, tako opazovalce, kot tudi tiste, ki jih je razpad neposredno zadeval. Po spremembah, ki jih je sovjetski sistem sprejel v letih od 1964 do 1982, ko je bil na čelu Politbiroja Leonid Brežnjev, je namreč Sovjetska zveza navzven delovala močna in pravzaprav nezmožna priti pod vpliv velikih sprememb. Ko je marca 1985 Mihail Gorbačov nasledil Konstantina Černenka kot generalni sekretar centralnega komiteja komunistične partije, si nihče ni mogel niti zamišljati, da bo v roku nekaj let mogočna zveza razpadla.

Ob uvedbe *perestrojke* (rekonstrukcije) v času Gorbačova, se je Sovjetska zveza soočala tako s političnimi kot ekonomskimi težavami. V razvoju so zaostajali za zahodnimi državami in za vzpenjajočimi se gospodarstvi Azije. Vendar navkljub težavam, v državi ni bilo prisotne

politične nestabilnosti, večjih nemirov in hujših kriz. V primeru Sovjetske zveze tako ni bilo pojava ekonomske in politične krize, ki bi povzročili liberalizacijo in demokracijo, vendar sta slednji spontano privedli režim do krizne točke (Brown 2011).

Razpad se je začel na periferiji v neruskih državah, natančneje v baltskih državah, kjer je estonska vlada že leta 1987 zahtevala avtonomijo, sledili sta ji še preostali baltski republiki. Tak vzorec je za Sovjetsko zvezo predstavljal grožnjo, saj bi ob predpostavki odcepitve vseh perifernih držav nemudoma razpadla. V tem času je prišlo do gibanja za priključitev Gornjega Karabaha k Armeniji, saj pokrajina pripada Azerbajdžanu, prebivalci pa so večinoma Armenci. Gorbačovova vlada ni dovolila odcepitve in združitve, tako da je situacija eskalirala v vojno, ki s svojimi posledicami še danes zaznamuje regijo in obe v spor vpleteni državi (Cold War Museum 1999).

V času razpada si je sledilo pet različnih transformacij, ki jih ne smemo jemati kot enoten akt kolapsa sistema. V času razpadanja je tako najprej prišlo do razkroja komunistične partije, nato pa 2 do 3 leta kasneje še do razpada Sovjetske zveze. Proces razpadanja se je začel z odpiranjem političnega sistema, ki se je izrazil z Gorbačovovim procesom demokratizacije, ki se je začel leta 1988. Poleti tega leta je komunistična partija sprejela zavezo, da se bodo z ostalimi strankami spopadli na poštenih volitvah, kjer se bodo potegovali za mesta v Kongresu odposlancev ljudstva. Prve volitve so bile izpeljane spomladi leta 1989, ko je kar nekaj visokih komunističnih voditeljev izgubilo svoje mesto proti opozicijskim poslancem, med katerimi je bil tudi Boris Jelcin. Tega leta je Gorbačov sprožil tudi projekt *Glasnost*, ki je v Sovjetsko zvezo vrnil svobodo govora in izražanja. Sledil je drugi korak, ki je pomenil spremembe v ekonomski politiki, kar je pomenilo konec planskega gospodarstva. Vendar je Gorbačov obdržal nadzor nad cenami, saj se je zavedal, da bi na popolnoma prostem trgu le-te močno poskočile, ta ukrep je januarja leta 1992 izpeljal Boris Jelcin. Konec planskega gospodarstva je pahnil sovjetsko gospodarstvo v prehodno obdobje, ki je trajalo zadnji dve leti obstoja Sovjetske zveze. V tem času so se resda lahko ustanavljala samostojna podjetja, vendar novi ekonomski sistem še ni deloval. V drugi polovici osemdesetih let je sledil konec hladne vojne, ki je za Sovjetsko zvezo pomenil dramatične spremembe v zunanji politiki, prav tako je do sprememb prišlo tudi v notranji politiki. Razkroj se je nadaljeval, ko so leta 1989 mnoge zahodnoevropske države zamenjale oziroma odstavile komunistične vodje, nove vlade pa so zavrnile sodelovanje tudi v tako imenovani reformirani Sovjetski zvezi. Ko so Poljaki, Čehi, Madžari in ostali uspešno dosegli svojo samostojnost, je to imelo destabilizacijski

učinek na celotno Sovjetsko zvezo, kar je povzročilo odcepitev baltskih držav. Eden glavnih krivcev za dejanski razpad je bil Boris Jelcin, ki je začel igrati na rusko karto. Začel je propagirati odcepitev Rusije od Sovjetske zveze, čeprav je imela Rusija od nekdaj glavno besedo in je tudi teritorialno zasedal tri četrtine območja Sovjetske zveze. Leta 1990 je tako zahteval suverenost Rusije znotraj Sovjetske zveze, leta 1991 pa popolno samostojnost. Sledil je še zadnji poskus Gorbačova in njegovih privržencev, ki so sestavili novo zvezno pogodbo, ki je predvidevala ohlapnejšo federacijo, ki bi še zmeraj vsebovala večino republik in seveda tudi Rusijo. Spremembe v Ruski federaciji niso ustrezale partijskim funkcionarjem, konservativnim komunistom, vojski in enotam KGB, ki so 18.8.1991 izvedle puč, ki se je začel z aretacijo Gorbačova, končal pa se je 22.8.1991 po burnih protestih ljudstva pod vodstvom Borisa Jelcina. Gorbačovova so v marcu leta 1990 predstavniki v parlamentu izvolili za predsednika Sovjetske zveze, vendar je bil po puču njegov položaj močno oslavljen za razliko od Borisa Jelcina, ki je bil v tem času močna in vplivna politična osebnost, ki si je poleg tega želel tudi zasesti pisarne v Kremlju. Ker brez Sovjetske zveze tudi ne bi bilo Gorbačova kot njenega predsednika, je Jelcin nagovarjal k odcepitvi tako Belorusijo in Ukrajino kot tudi samo vodstvo Sovjetske zveze in tako je bila rdeča zastava 25.12.1991 spuščena s kremeljskega obzidja in na območju nekdanje supersile je stalo petnajst novih držav. Nekdaj ena od dveh svetovnih velesil je tako v 6 letih in pol šla skozi reformacijo, transformacijo in v končni fazi dezintegracijo (Brown 2011).

Še pred dokončnim razpadom Sovjetske zveze se je novembra leta 1990 v Groznom zbral Vse nacionalni kongres čečenskega ljudstva, ki ga je sestavljala koalicija čečenskega srednjega razreda, čečenskih intelektualcev, poslovnih in čečenske manjšine iz Moskve. Na prvem srečanju se je zbralo 1000 predstavnikov iz celotne republike, ki so sprejeli Deklaracijo o čečenski suverenosti in potrdili, da je Čečenija pripravljena podpisati novo pogodbo Sovjetske zveze, vendar se ni bila pripravljena videti kot del Ruske federacije. Kongres je tudi zahteval, da vse višje vladne položaje zasedejo Čečeni, saj je bila dotedanja praksa, da so v vodilnih vlogah Čečenske avtonomne republike nastopali Rusi. Na zasedanju so za predsednika Kongresa imenovali takrat šestinštiridesetletnega generalmajorja Džoharja Dudajeva. Njegova moč znotraj Čečenije se je hitro krepila in tako mu je v septembru leta 1991 uspelo, da po 12 dnevni množični protestih odstopil Vrhovni sovjet Čečensko-Inguške republike. V oktobru 1991 so bile izvedene volitve predsednika, na katerih je bil Dudajev edini kandidat, zaznamovale so jih tudi mnoge prevare in nepravilnosti. Po dobljenih volitvah je 1. novembra 1991 prišlo do enostranske razglasitve neodvisnosti, ki je imela za posledico manjši napad

ruskih enot, ki so bile zaustavljene na letališču v Groznej. Kot posledica razglasitve čečenske neodvisnosti, je v juniju 1992 razpadla Čečensko-Inguška avtonomna republika, saj se je Ingušetija raje priključila Ruski federaciji. Čečenija je razglasila popolno neodvisnost leta 1993. Vendar sam razpad Sovjetske zveze in enostranska razglasitev čečenske neodvisnosti ne moremo opredeliti kot glavni razlog za začetek vojne, saj so v veliki meri k napetostim prispevale tudi notranje delitve med Čečeni, ki so v avgustu 1994 privedle do poizkusa državnega udara, ki se je kasneje izkazal za uverturo v 1. čečensko vojno (Library of Congress 1996; Seely 2001, 90, 100, 106).

2.2 Notranje napetosti v Čečeniji

Glede na dejstvo, da so Čečeni od nekdaj živeli v plemenski skupnosti, ni bilo nič nenavadnega, da jim ne ruski carji ne Rdeča armada niso mogli vsiliti centralizirane vlade. Ob nastopu zunanega sovražnika in ob močnem vodji, so se plemena povezala v močno opozicijsko silo, ki je uspela zadržati večino napadov, ki jih je gorska republika utrpela skozi stoletja. 1. čečenska vojna je bila prav tako zaznamovana s tako enotnostjo, vendar je bil sam boj za oblast zaznamovan z državnimi udari in prevrati, ter je močno vplival na odnos z Rusko federacijo, ki je kasneje prerasel v vojno.

Poleti leta 1990 se je v Čečeniji formirala Vainahska demokratska stranka ki je postala močna opozicija Dokuju Zavgajevu, ki je bil v juniju leta 1989 izglasovan za sekretarja Čečensko-Inguške republike in je tako postal prvi Čečen na vodilnem položaju Čečenije v času Sovjetske vladavine. Glavni cilj stranke je bila formacija suverene Vajnahške (Čečensko-Inguške) republike, ki bi bila enakopravna ostalim državam Sovjetske zveze. V času razpadanje Sovjetske zveze so v novembru 1990 sklicali Nacionalni kongres čečenskega ljudstva na katerem so podpisali Deklaracijo o državni suverenosti Čečensko-Inguške republike. V decembru istega leta je stranka skupaj z ostalimi sorodnimi organizacijami organizirala Nacionalno gibanje čečenskega ljudstva, na katerem so v izvršilni komite Nacionalnega kongresa čečenskega ljudstva izglasovali Dudajeva. 22. avgusta leta 1991 je vodstvo Nacionalnega kongresa z Dudajevim na čelu skupaj z vodjami opozicije zahtevalo odstop Vrhovnega sovjeta Čečenske avtonomne republike. Zahteva je izhajala iz nezmožnosti Vrhovnega sovjeta, da bi v dnevih po moskovskem puču zavzel odločno stališče. Še istega večera so protestniki obkolili sedež državne televizije in jo po krajšem spopadu tudi zavzeli. Po tem incidentu so 26. avgusta v Grozni prispeli člani Vrhovnega sovjeta Ruske federacije in

pozvali Zavgajeva naj proti protestnikom ne uporabi sile. 1. in 2. septembra se je Nacionalni kongres sestal tretjič in prenesel vso politično moč z Vrhovnega sovjeta na izvršilni komite Nacionalnega kongresa. 14. Septembra je Ruslan Hazbulatov, kot član Vrhovnega sovjeta Ruske federativne republike priletel v Čečenijo in pozval predstavnike Čečenske avtonomne republike k odstopu, kar je vodilo v predčasne parlamentarne volitve, ki so se odvijale 17. novembra. Zanimivo je, da je v tem trenutku Hazbulatov še stal na strani Dudajeva, saj je bila razpustitev Sovjeta kot dela sistema Sovjetske zveze tudi v interesu Moskve, ki je puč tudi podprla. V času do volitev je bila uradna oblast v rokah Začasnega visokega sveta Čečenske avtonomne republike. Vendar tak prenos oblasti ni ustrezal Nacionalnem kongresu, ki je v noči iz 7. na 8. oktober z nacionalno gardo zavzel prostore Začasnega sveta in aretiral njegove člane. Tu govorimo o drugem puču, (prvi se je odvil 22. avgusta) ki je dokončno prekinil relativno stabilne odnose med Dudajevim in Hazbulatovom. Slednji se namreč ni več strinjal s težnjami po popolni neodvisnosti Čečenske republike, ampak jo je videl kot sestavni del novonastale Ruske federacije. Volitve so bile izpeljane predčasno 27. oktobra na njih je kljub številnim kritikam o poštenosti in legalnosti zmagal Dudajev, ki je tako postal predsednik Čečenske republike Ičkerije. Kasneje je bila objavljena še novica o formiranju parlamenta Čečenske republike (Yevsyokova 1995; Seely 2001, 101–102). Po konsolidaciji oblasti, so bile akcije proti režimu Dudajeva v večini podprte s strani Ruske federacije.

2.3 Napetosti med Groznom in Moskvo

Napetosti med prestolnico Rusije in Čečenije so obstajale odkar so Rusi začeli kolonizirati Kavkaz, prav tako je toliko časa trajal ponižujoč odnos Moskve do Groznega in prebivalcev Čečenije. Ta trenja sem predstavil v poglavju o zgodovini Čečenije, zato se bom v tem podpoglavju omejil zgolj na napetosti, ki so se med prestolnicama odvijale od razpada Sovjetske zveze do izbruha 1. čečenske vojne.

9. oktobra 1991 je Vrhovni sovjet Ruske federacije izdal dekret o politični situaciji Čečenske avtonomne republike, v katerem je zahteval razorožitev paravojaških enot, poleg tega je Začasn svet razglasil za edini legalni organ, ki ima nadzor nad avtonomno republiko. Kljub temu so člani Nacionalnega kongresa nadaljevali s pripravami na volitve, ki so se odvijale 27. oktobra, vendar jih ruska oblast ni priznala kot legalne. Dogajanje se je stopnjevalo do te mere, da je 10. novembra 1991 predsednik Jelcin poslal 650 vojakov, da bi vsilili izredno stanje, ki je bilo razglašeno za Čečensko-Inguško republiko. Vendar je Dudajev mobiliziral na

tisoče oboroženih privržencev, ki so vojakom preprečile premike izven letališča na katerega so pristali, tako da so se morali vrniti v Rusijo. V tem trenutku so voditelji Ruske federacije javno oznanili, da v Čečeniji ne bodo podprli vojaške akcije za rešitev nastale situacije. Po teh dogodkih je Dudajev javno oznanil, da si bo prizadeval za pridobitev statusa neodvisnosti za Čečenijo. Tako je v končni fazi uvedba izrednega stanja na nek način legitimizirala novoizvoljeno čečensko vodstvo, saj se je takoj po začetku krize Začasni svet razpustil skupaj s svojimi oboroženimi proruskimi podporniki (Yevsyokova 1995).

V juniju 1992 so se sile ruske vojske umaknile iz Čečenije in tako omogočile Dudajevu, da je z orožjem iz zapuščenih skladišč opremil svoje borce. Od tega trenutka naprej, Moskva *de facto* ni imela več nadzora nad Čečenijo, kar ji je pustilo na izbiro le dve možnosti, priznanje Dudajeva kot legalnega predsednika Čečenije ali njegova odstranitev in namestitev proruske vlade. Izbrala je slednjo možnost in tako je Dudajev zaradi stalnega zavračanja Moskve, da bi ga priznala kot voditelja Čečenije in mu podelila pravice znotraj ustroja Ruske federacije, vse bolj odločno in brezkompromisno zagovarjal popolno samostojnost Kavkaške republike. Tak razvoj dogodkov je posledično pomenil, da je preživetje Dudajeva na političnem parketu in zasebnem življenju postalo odvisno od statusa Čečenije. Moskva je zato začela delovati v smeri, da bi Dudajev režim zrušila s političnimi ali vojaškimi posredovanji.

Glede na Blanka in Tilforda (1995, 11–12) je kremeljska oblast sprožila vsaj 5 prikritih operacij proti čečenskemu režimu že pred začetkom vojne. Prva operacija se je začela v sredini leta 1992, nato so si sledile in se krepile do poletja leta 1994, ko je predsednik Jelcin odobril 150 milijard rubljev (4 milijarde evrov) finančnih sredstev za ukrepe proti Čečeniji. Iz zaslišanj ujetih ruskih častnikov je bilo razbrano, da so te akcije zajemale organiziranje masovnih pobegov zločincev iz zaporov in rekrutiranje čečenskih zločincev iz Rusije. Avtorja na podlagi tega sklepata, da je akcije organiziralo Ministrstvo za narodnosti in regionalno politiko pod vodstvom Sergeja Šahraja, Federativna protiobveščevalna služba znana tudi kot FSK in Vladimir Lozovoj, ki je bil takrat vodja Severnoosetijske in Inguške administracije. Oktobra 1992 ob Inguško-Osetskem sporu, ki je vodil v razpad Čečensko-Inguške avtonomne republike je Moskva pričakovala, da bo Dudajev stopil na stran Ingušev, kar bi dalo ruski vojski potreben razlog za invazijo na Čečenijo, vendar do tega ni prišlo. Nov poskus je sledil aprila 1993, v času referendumu, ki je določal razmerje moči med ruskim predsednikom republike in predsednikom parlamenta. Istočasno kot je v Moskvi potekal referendum, ki ga je zaznamovala politična kriza, so se v Čečeniji mobilizirali borci opozicije in trgovinski

sindikati, ki so organizirali shode in zahtevali odstop Dudajeva in nove volitve. Ruski minister za narodnosti Sergej Šahraj je poizkušal za Dudajevim hrbtom doseči sporazum s čečenskim parlamentom in njegovim predsednikom Mamodajevim, ki je bil kasneje zaradi tega odstavljen, parlament pa razpuščen, kar je Dudajevu zagotovilo še večjo oblast v republiki. Poleti leta 1994 je ruska oblast javno oznanila podporo opoziciji, ki se je borila proti Dudajevu in jih označila kot novo silo, s katero bi lahko začeli konstruktivne pogovore. V tem trenutku so enote protiobveščevalne službe in Ministrstva za narodnosti in regionalno politiko začele odprto sodelovati z vodjami opozicije, ki so jim priskrbeli tako denar kot orožje. Tako je v avgustu 1994 prišlo do izbruha nasilja med Dudajevo vojsko in opozicijskimi silami, ki jih je tvorilo že na stotine vojakov, ki so imeli v za podporo delovanja na voljo tudi tanke, oklepne transporterje in ruske bojne helikopterje. Dogajanje je doseglo vrhunec v oktobru, ko so pripadniki opozicije izvedli prvi napad na Grozni, ki je bil po zaslugi Dudajeve taktike neuspešen. Dudajev je borce opozicije pustil, da so prodrli v mesto, tam so njegovi borci enote razbili in jih po delih uničili. Zadnji ruski poskus zrušitve Dudajevega režima brez neposrednega napada se je zgodil 26. novembra, torej le dva tedna pred začetkom vojne. V tem času je bil Dudajev režim na robu zloma, saj je celotna Čečenija trpela zaradi katastrofalnega stanja ekonomije, blokade v transportnem prometu in skorajšnjega kolapsa naftne industrije, katere zaslužek je poganjal Dudajev režim. Tako so 26. novembra krenile v napad opozicijske sile, ki so imele močno podporo tudi v pripadnikih ruske vojske, vpoklicanih s strani protiobveščevalne službe. Vendar je bil napad prava katastrofa, saj so bile opozicijske sile v 12 urah intenzivnih bojov premagane, uničene so bile oklepne kolone, Dudajevi borci pa so zajeli veliko število Rusov, ki so sodelovali v bojih kot posadke tankov in oklepnih transporterjev. Dogodek je pomenil dokončen zlom opozicije, saj so bili s strani Dudajeva prikazani zgolj kot podaljšana roka Moskve in ne kot realna opozicija, ki bi imela podporo pri Čečeni (Galaev 1995). Po dokončnem propadu taktik »posebne vojne« proti čečenskemu predsedniku, so obrambni minister Gračev, šef protiobveščevalne službe Stepanišin in podpredsednik vlade Jegorov konec leta 1994, ko je Ruska federacija podpisala sporazume s Gruzijo, Armenijo in Azerbajdžanom, predsedniku Jelcinu predlagali hitro vojaško akcijo, ki bi dokončno zrušila Dudajeva, katerega položaj se jim je zdel zaradi akcij opozicije dokaj omajan. Dokončna odločitev o vojaškem posredovanju je bila sprejeta 27. novembra 1994 v Varnostnem svetu Ruske federacije, v popolni tajnosti. Tega, da je bila sprejeta odločitev, ki je čez 14 dni začela 1. čečensko vojno, namreč ni vedel niti ruski parlament (Žabkar 1995, 8–9).

3 POTEK VOJNE

Potek vojne je zelo pomemben za kasnejšo analizo, saj sta sam potek vojne in njena intenziteta močno vplivala na varnostne implikacije, ki jih je spopad pustil na Ruski federaciji. Cilja operacije sta uradno bila popolna vrnitev državljanskih pravic in svobode za 150000 Rusov, ki so pred izbruhom spopadov živeli v Čečeniji in odstranitev separatizma, ki je ogrožal ozemeljsko celovitost Ruske federacije in stabilnost v svetu (Žabkar 1995, 10).

3.1 Začetne operacije

V zgodnjih jutranjih urah 11. decembra 1994 so tri ruske divizije sestavljene iz oklepni enot, proruskih čečenskih borcev in pripadnikov enot notranjega ministrstva napadle Čečenijo. Celoten manever naj bi bil izpeljan po sistemu zapiranja klešč z zahoda in vzhoda. Medtem ko naj bi vzhodna taktična skupina izvedla udar iz Dagestana, naj bi zahodni skupini udarili ena iz Kabardino-Balkarske republike, druga pa iz severne Osetije. Končna točka vseh treh prodorov je bilo glavno mesto Grozni, katerega obkoljevanje je potekalo s treh strani, vendar vse do konca januarja napadalci niso uspelo zapreti vrzeli na jugu. Cilj operacije je bila hitra zmaga, ki bi vodila v pacifikacijo območja in vzpostavitev novega, proruskega režima. Rusko letalstvo je izvajalo bombardiranja tako vojaških kot tudi civilnih ciljev znotraj mesta Grozni. Letalskim napadom so se po zelo močnem uporju čečenskih borcev pridružili še napadi artilerije, ki je prodrla v bližino mesta. Po nekaterih podatkih naj bi v sredini decembra ob najhujših napadih padlo na mesto tudi po štiri tisoč bomb in raket na uro, kar je povzročalo visoke žrtve med civilnim prebivalstvom. V napadih je bila prav tako uničena večina vladnih in javnih objektov, med drugim tudi večina bolnišnic (Global Security 2011; Žabkar 1995, 12). Že peti dan po začetku ofenzive sta se obe strani soočale z veliki izgubami. Čečeni so se hitro zatekli k taktiki gverilskega bojevanja, tako da so napadali ruske enote v manjših skupinah in povzročali velike izgube med ruskimi napadalci vendar so tudi sami izgubili veliko borcev. Dudajeve sile so mobilizirale celotne vasi, da so blokirale ruske oklepne kolone, na kar ruske enote niso bile pripravljene, prav tako tudi niso bile usposobljene za ravnanje v takšnih situacijah. Kljub vsem težavam so enote ruske vojske in enote notranjega ministrstva počasi napredovale proti glavnemu mestu republike. Ruske oblasti so čečenskemu vodstvu postavile nov ultimatum za razorožitev in po izteku le-tega se je začelo novo silovito bombardiranje prestolnice, ki je predstavljajo uverturo v splošen napad oziroma »osvoboditev« Groznega, ki se je začel 28. decembra 1994 (BBC News 2000, 16. marec).

3.2 Bitka za Grozni

Ob začetku napada je imela čečenska prestolnica 490000 prebivalcev, celotna površina mesta je znašala 140 kvadratnih kilometrov vključujoč predmestja. Obseg enot ruske vojske, ki so napadle mesto naj bi po navedbah ruskih virov znašal 24000 vojakov, od tega 19000 pripadnikov oboroženih sil in 5000 pripadnikov ministrstva za notranje zadeve. Na razpolago so imeli 80 tankov, 208 bojnih vozil pehote in 182 različnih kosov artilerije od topov do havbic. V podporo iz zraka je bilo vključenih okoli 90 bojnih in transportnih helikopterjev. Obseg čečenskih sil še danes ostaja nejasen, saj naj bi po preliminarnih ocenah ruske vojske Dudajev razpolagal z 10000 možmi, glede na izjave čečenskega ministra za zunanje zadeve Ahmadova naj bi bilo le 450 stalnih borcev, ostali naj bi bili zgolj domačini in prebivalci okoliških vasi, ki so se odločili za oborožen odpor proti Rusom. Po ocenah podpredsednika Janderbajeva naj bi bila številčna moč čečenskih borcev nekje med 4500 in 6000 (Thomas 1999).

Spopad za mesto se je pričel na Silvestrovo leta 1994, cilj operacije je bil zavzetje predsedniške palače v središču mesta in uničenje čečenskih upornikov v mestu. Akcija naj bi bila uspešno izpeljana v 5 do 6 dneh, a se je kmalu izkazalo, da so bila ruska predvidevanja o tem, da se bodo Čečeni ob ruskem napadu predali in bežali napačna. Že do 2. januarja je ruska vojska v eni sami oklepni koloni izgubila 102 od 120 oklepnih vozil pehote in 20 od 26 tankov, Čečeni so zajeli tudi 74 ruskih vojakov (Thomas 1999). Ruska vojska je tako že v prvih treh dneh utrpela zelo visoke izgube. Kmalu se je izkazalo, da napad ni bil dobro koordiniran, še slabša je bila komunikacija med enotami ministrstva za notranje zadeve in preostalo vojsko. Čečenski borci so v svoj prid izkoristili poznavanje mesta, tako da so speljali ruske enote v slepe ulice kjer so jih uničevali. Prav tako so ruske oklepne kolone brez odpora spustili v mesto, kjer oklepniki v ozkih ulicah niso mogli več učinkovito manevrirati, tako da so jih čečenski borci lažje uničili s protitankovskim orožjem (Cassidy 2003, 38-40). 9. januarja so ruske oblasti enostransko razglasile prekinitve ognja, ki naj bi se začela ob osmi uri zjutraj 10. januarja in trajalo 48 ur. Le dve uri po začetku prekinitve ognja so ruske sile začele s topništvom obstreljevati predsedniško palačo, vendar ni znano, ali so ravnale samovoljno ali so le odgovorile na napad čečenskih borcev. V tem trenutku so Rusi že zavzeli tolikšen del mesta, da so lahko vzpostavili dva koridorja po katerih so dovažali okrepitve in evakuirali ranjence, vendar so mnoga trupla še vedno ležala na ulicah, predvsem v bližini predsedniške palače. Ob končanju prekinitve ognja 12. januarja, so se ruske sile okrepile s

stotimi vozili, pehota se je prerazporedila za nov napad. Uro pred iztekom prekinitve ognja se je začelo 2 in pol urno obstreljevanje centra mesta, ki je Čečenom onemogočilo normalno oskrbo enot na bojišču. Napad se je nadaljeval do 15. januarja, s težiščem na predsedniški palači, poslopjem Sveta ministrov, železniški postaji in stavbo čečenskega notranjega ministrstva. Ta dan so enote ruskega notranjega ministrstva dokončno zaprle meje avtonomne republike in izhode iz njene prestolnice, naslednji cilj je bila predsedniška palača v središču mesta (Thomas 1999).

Za prodiranje proti centru mesta so ruske enote ubrale spremenjeno taktiko. Niso se več slepo zaganjale v ozke ulice z oklepnimi vozili, ampak so temeljito pregledovali vsako hišo in njene sobe preventivno zasovali z ročnimi bombami, kar je še povišalo število civilnih žrtev. Ker so imele enote ruske vojske še vedno visoke izgube v bojih iz bližine so začele načrtno uničevati stavbe z artilerijskimi in občasno letalskimi napadi. Vendar so Čečeni še vedno uspeli po kanalizacijskih ceveh občasno priti Rusom za hrbet in napadati zaledne enote in preskrbovalne kolone, kar je sejalo strah med ruske napadalce. Nadaljevalo se je tudi obstreljevanje predsedniške palače, ki so jo Dudajevi borci že dodobra utrdili, tako da je bila sposobna zdržati tudi zadetke težkih kalibrov (Žabkar 1995, 13–14). Ta taktika se je Rusom obrestovala, saj jih čečenskih borci niso bili več zmožni zadrževati in so se 19. januarja 1995 umaknili iz Groznega. Ruska vojska je mesto zavzela ob izgubi med 2000 in 4000 mož, čečenski borci so izgubili med 1000 in 4000 borcev, a je zaradi ohlapne definicije kdo so sploh bili Dudajevi borci težko določiti točno število, najhujše izgube so utrpeli civilisti, ocene se gibljejo od 18000 po oceni Dudajeva, do 4000 kot ocenjuje Seely (Seely 2001, 249, 258, 261, 263). Po padcu palače so se čečenski borci umaknili v jugovzhodni del mesta, kamor se je zateklo okoli 3500 borcev. Za Dudajeva se je v tem trenutku že pripravljalo poveljniško mesto v kavkaških gorah. Boji so se nato nadaljevali v manjšem obsegu še nekaj dni, Čečeni so tačas dodobra minirali veliko stavb in tudi podtikali mine presenečenja v trupla ruskih vojakov. Za konec operacije zavzetja Groznega lahko določimo 26. januar, ko so enote ruske vojske nadzor nad mestom predale enotam notranjega ministrstva pod poveljstvom Anatolija Kulikova, čeprav so bili zadnji žepi odpora uničeni šele okoli 26. februarja. Čečenski borci so se v tem trenutku že umikali v Kavkaz od koder so začeli izvajati akcije gverilske vojne (Thomas 1999).

3.3 Širitev vojne

S padcem Groznega so se bojne operacije razširile na preostala večja čečenska mesta. Ves čas spopadov so potekala silovita obstreljevanja napadenih mest, ki so povzročala velike civilne žrtve. Prvi večji uspehi za rusko vojsko so prišli v začetku aprila, ko jim je uspelo osvojiti drugo največje čečensko mesto Gudermes in Šali (Shali), ki je bilo zadnje urbano oporišče čečenskih upornikov. S tem so si pridobili nadzor na celotno vzhodno Čečenijo in različnimi ozemlji, kar je skupno predstavljalo okoli dve tretjini celotne države. Prav tako je pod ruski nadzor prišla glavna železniška proga med Rusko federacijo in Azerbajdžanom, ter posledično Kaspijskim morjem. Rusi so vzpostavili marionetno vlado narodnega preporoda pod vodstvom Salambeka Kadijeva. Vendar se uporniki pod vodstvo Dudajeva še zdaleč niso predali. Ruski vojski so napovedali gverilsko vojno, ki so jo vodili iz kavkaških gora (Yevsyukova 1995).

V juniju 1995 je za upornike prišel nov hud udarec, ko so iz svojega nadzora izgubili poslednje gorsko oporišče, ki ga je predstavljala vasica Šatoi. Džohar Dudajev je takrat napovedal, da bo čečenski boj uporabil nove metode za doseganje svojih ciljev. Začele so se množične ugrabitve talcev, med katerimi je najbolj znana ugrabitev, ki se je dogajala v mestu Budjenovsk. Šamil Basajev, ki je bil namestnik poveljnika Čečenske vojske Aslana Mašadova, je s 150 borci 14. junija zjutraj prečkal severno mejo Čečenije in vstopil v Rusijo. Odpravili so se proti mestu Budjenovsk, kjer je bila ruska letalska baza iz katere so letala tipa Su-24 vzletala na bojne naloge nad Čečenijo. Uradni cilj akcije naj bi bilo prav uničenje teh letal, vendar še do danes ni povsem jasno, ali je Čečenom sploh uspelo priti do letališča. Znano je, da so napadli policijsko postajo v mestu in na mestno hišo izobesili rdeče, zeleno belo čečensko zastavo. Nato so začeli s cest, trgovin in okoliških stavb zbirati talce, ki so jih v tesni koloni spravili do bolnišnice. Ob 13:00 je bilo v pritličju bolnišnice že nagnetenih okoli 1600 talcev, zahteve za njihovo izpustitev so bile jasne: prekinitev vojaških operacij ruske vojske, njihov umik iz države in začetek pogajanj z Dudajevim. Po štirih dneh so ruske specialne enote poskušale dvakrat zavzeti bolnišnico, a so bile pri tem neuspešne, pri tem je umrlo okoli 30 talcev. Med napadoma je Basajev izpustil 150 nosečih žensk in otrok iz porodniškega oddelka. Nato je dal ustreliti 6 talcev, ko je bila zavrnjena zahteva po novinarski konferenci pa še 5. Peti dan krize je bila vzpostavljena telefonska zveza med premierjem Ruske federacije Viktorjem Černomirdinom in Basajevim. Ruski premije je v zameno za izpustitev talcev čečenskim borcem obljubil varen prehod nazaj v Čečenijo, poleg tega se je še

zavezal, da se bodo pogovori o razorožitvi čečenskih upornikov in umiku ruskih sil obnovili v najkrajšem možnem času. Čečeni so se umaknili nazaj v svojo domovino, a do pogovorov o prenehanju sovražnosti ni prišlo. Napad na Budjenovsk je zahteval življenja 105 talcev (Gilligan 2010, 127–9). 7 mesecev kasneje, 9. januarja 1996 je Salman Radujev vodil podoben napad Dagestansko mesto Kizliar. Tudi v tem primeru so Čečeni talce zadržali v mestni bolnišnici, bilo naj bi jih okoli 1500. V tem primeru so uporniki v noči napada uspeli uničiti 3 ruske helikopterje, ki so bili nastanjeni v bližnji letalski bazi. Po poganjanjih, ki so sledila so Čečeni izpustili vse talce, razen 160, ki naj bi jim po vzoru Budjenovska služili kot živi ščit ob vračanju v Čečenijo. Vendar tokrat ruska vojska ni mirno pustila, da bi Čečeni odšli nazaj v domovino, temveč je konvoj silovito napadla pri mestu Pervomajsk. Boji so potekali 3 dni in pustili za seboj 12 mrtvih talcev, približno polovici čečenskih upornikov pa se je posrečil pobeg čez mejo nazaj v domovino. Ruske enote so v letu operacij po padcu Groznega izvajale napade po celotnem ozemlju avtonomne republike še posebej intenzivni spopadi so potekali v gorskih enklavah kamor so bili čečenski uporniki pregnani s strani ruske vojske. Zaradi visokih izgub se je ruski politični vrh že nagibal k mirovnim pogajanjem, vendar so se zdeli le-ti ob predpostavki, da bi za pogajalsko mizo sedel Dudajev maloverjetni (Library of Congress 1996; Gilligan 2010, 129–130).

3.4 Smrt Dudajeva

21. aprila 1996 je Džohar Dudajev umrl v napadu ruskih letalskih sil. Podrobnosti niso bile nikoli razjasnjene, saj ni bilo popolnoma jasno, ali ga je ubila podstavljena bomba, ki sta ji sledili letalski raketi, ali sta prileteli le slednji. Vendar na sam potek vojne in posledice, ki jih je vojna prinesla v kavkaško regijo, te podrobnosti niso vplivale. Njegovo smrt je potrdil vojaški vodja upornikov Šamil Basajev, novi predsednik Čečenije je postal dotedanji podpredsednik Jandarbijev (Gordon 1996, BBC News 1999). Po Dudajevi smrti je Jandarbijev že naslednji mesec v Moskvi podpisal sporazum o prekinitvi ognja, ki je bil kršen z obeh strani. V juliju so ruske sile začele novo močnejšo ofenzivo na več vasi, za katere so trdili, da dajejo zatočišče upornikom (Library of Congress 1996). Smrt Dudajeva lahko označimo za začetek konca čečenske vojne, saj je njegova nepopustljivost pri vztrajanju, da mora Čečenija ostati postati polno neodvisna in samostojna država, onemogočala konstruktivne pogovore z rusko stranjo, ki na tak razplet dogodkov enostavno ni mogla pristati. Šele njegova smrt je na vodilno mesto uporne republike pripeljala človeka, ki je z

Rusi hitro vzpostavil dialog, kar je skupaj z dogodki opisanimi v sledečem poglavju pripeljalo 1. čečensko vojno do njenega konca.

3.5. Ponovna osvojitvev Groznega in zaključek vojne

Hughes (2001) poudari, da bolj kot so se približevale ruske predsedniške volitve, bolj se je politika nagibala s strategije korekcije čečenske situacije, k politiki prilagoditve nanjo. Ker je vojna slabo vplivala na priljubljenost predsednika Jelcina je le-ta s svojimi svetovalci začel intenzivno iskati možnosti za izstop iz vojne, ki jo je Ruska federacija očitno izgubljala. Za ruskega pogajalca je bil določen premije Viktor Černomirdin, čečensko stran je po aprilskem atentatu na Dudajeva zastopal njegov naslednik Aslan Mašadov, ki je veljal za bolj zmernega v svojih stališčih. Ko je Borisu Jelcinu na julijskih volitvah uspelo osvojiti drugi mandat, je na mesto vodje pogajalske skupine postavil predsednika Varnostnega sveta Aleksandra Lebeda.

Na dan inavguracije Borisa Jelcina, 6. avgusta 1996 so čečenski borci sprožili ofenzivo, katere cilj je bila ponovna osvojitvev Groznega. Akcija je imela neverjeten uspeh, ki je presenetil večino vojaških analitikov in predvsem rusko vodstvo. Kljub temu, da so imele ruske sile na voljo veliko večje število oklepnih enot, podporo iz zraka in po nekaterih ocenah kar desetkrat več vojakov kot Čečeni, so bili do konca avgusta potisnjeni iz Groznega in okoliških regijah. Po ocenah naj bi Čečeni v operacijo vključili le 1500 borcev, medtem ko je bilo v mestu nastanjenih okrog 10000 ruskih vojakov (Ayers 2007). Čeprav so Čečeni že prej napadali Grozni in določene dele mesta tudi uspešno zavzeli, na primer v marcu tega leta (Specter, 1996), je ruski vojski vedno uspelo ponovno vzpostaviti nadzor nad mestom. Tokrat je bilo drugače, saj so bile enote izrinjene iz mesta, edina možnost za ponovno osvojitvev bi bilo le popolno uničenje prestolnice. Ruski vrh je spoznal, da je prišel do konca poti in predsednik Jelcin je svojega odposlanca Lebeda poslal na pogajanja s Čečeni v mesto Kasavirt, kjer se je 1. čečenska vojna s podpisom Kasavirtskega sporazuma o prekinitvi ognja 31. avgusta 1996 uradno končala (Ayers 2007).

4 VARNOSTNE IMPLIKACIJE VOJNE

1. čečenska vojna je ozemlje Ruske federacije prinesla mnoge varnostne implikacije. Podpis Kasavirtskega sporazuma je prestavil odločitev o statusu Čečenije za nadaljnjih 5 let, največje spremembe so nastale v sami ruski vojski, ki je v času spopadov relativno uspešno odkrila

lastne pomanjkljivosti predvsem v urbanem bojevanju, spremenilo se je tudi samo dojemanje Kavkaza, kot sestavnega dela Ruske federacije.

4.1 Kasavirtski sporazum in mirovna pogodba

Kasavirtski sporazum je bil podpisan 31. avgusta 1996 med Rusko federacijo, ki jo je zastopal Aleksander Lebed in avtonomno republiko Čečenijo, ki jo je predstavljal Aslan Mašadov. Končal je skorajda 2 leti trajajočo vojno na tleh Čečenije, vendar mu ni uspelo trajnostno stabilizirati regije. S sporazumom sta se sprti strani zavezali, da bosta prekinili vse vojaške akcije ena proti drugi, da bosta po najboljših močeh zagotovili možnosti za politično rešitev vojaških akcij, da je nedopustna uporaba ali grožnja z uporabo vojaške sile za rešitev sporov. V tem delu je omenjena tudi pravica ljudstva do samoodločbe in pravica do enakih možnosti za vse, kar je nedvomno velik korak naprej, saj je bila pred začetkom vojne pravica do samoodločbe ljudstva sicer omenjena v ustavi, a je Čečenom niso priznali. Strani sta se zavezali, da bosta brezpogojno branili človekove pravice in svoboščine, ne glede na narodnost, versko prepričanje, kraj prebivanja ali kakršno koli drugo značilnost. Zavezali sta se še h končanju političnih obračunavanj, ki bi kršile Deklaracijo o človekovih pravicah iz leta 1949 ali Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah iz leta 1966. Najpomembnejši je zadnji člen sporazuma v katerem je poudarjeno, da so se določila merila oziroma principi, po katerih se bodo kasneje s pogajanjem določila razmerja med Rusko federacijo in Čečensko republiko (Sakwa 2005, 295–296).

Po podpisu Kasavirtskega sporazuma so v januarju leta 1997 sledile čečenske predsedniške volitve na katerih je bil za predsednika izvoljen zmerni nacionalist Aslan Mašadov. Njegov glavni protikandidat je bil Šamil Basajev, ki je vodil napad na mesto Budjenovsk leta 1995. Kljub temu, da je Mašadov postal predsednik republike, je imel veliko težav pri nadzorovanju celotnega ozemlja države. Organiziran kriminal, ugrabitve, atentati in tihotapljenje je postalo del vsakdana in tako je Mašadov kljub zmagi na volitvah izgubljal oblast napram lokalnim vojaškim poveljnikom, med katerimi je bil tudi Basajev in njemu podobni separatisti. Vendar je Mašadov dobro deloval na političnem področju, tako da sta Čečenija in Rusija v maju leta 1997 podpisale mirovno pogodbo, dva meseca kasneje pa so Rusija, Čečenija in Azerbajdžan podpisale sporazum glede prevoza nafte od Bakuja, prek Groznega do ruskih pristanišč v Črnem morju (Ayers 2007). Za mojo diplomsko nalogo je pomembna predvsem mirovna pogodba, ki je sestavljena iz 5 točk, v katerih se podpisnici zavezujeta, da bosta za vedno

opustili uporabo oborožene sile ali grožnje z njo s ciljem reševanja medsebojnih sporov, da bosta medsebojne odnose gradili na splošno priznanih pravilih in normah mednarodnega prava, da bo ta pogodba služila kot temelj za nadaljnje sporazume na vseh področjih (Sakwa 2005, 297-298). Kljub temu, da je bila mirovna pogodba velik korak naprej v odnosih med državama, ji ni uspelo jasno opredeliti statusa Čečenije. Mašadov je pogodbo podpisal z nazivom predsednik Čečenske republike Ičkerije, kar je za politične opazovalce nakazovalo na dejstvo, da Ruska federacija vsaj do neke mere priznava republiko kot samostojno državo. Ko je Boris Jelcin podpisoval pogodbo, se je po mnenju mnogih strokovnjakov zavedal, da enote ruske vojske ne bodo za vedno zapustile kavkaške republike in da je njihov umik zgolj začasen. Ruska oblast je namreč močno zagovarjala branjenje ruskih državljanov v tujini in zaradi nezmožnosti Mašadova, da bi umiril državo in prevzel nadzor nad njo, se je po vdoru Basajeva v Dagestan in enostranski razglasitvi neodvisne islamske države severnega Kavkaza, ter seriji bombnih napadov v Moskvi, ruska vojska leta 1999 spet vrnila v Čečenijo in s tem začela 2. čečensko vojno (Asatiani 2007).

4.2 Spremembe v ruski vojski

Ruska vojska je v primeru Čečenije napadla po svoji stari taktiki, ki jo je uporabljala na bojiščih konvencionalnih spopadov. Zmago nad uporniki je želela doseči z hitro akcijo v kateri je nad nasprotnika poslala številčno veliko močnejšo vojsko, ki je zastavljene cilje dosegala ne glede na izgube. Čeprav jim je ta taktika na območju Čečenije spodletela že večkrat v 19. stoletju in nato zopet med letoma 1918 in 1924, so se leta 1994 zopet odločili zanjo (Seely 2001, 20). Vendar taktika ponovno ni pokazala zelenih rezultatov in poraz septembra leta 1996 je bil neizbežen. Vendar glavna težava ni bila zgolj v taktiki, ampak v sami strukturi in organiziranosti vojske, ki je napadla Čečenijo. Vse od razpada Sovjetske zveze ni prišlo do nobene vojaške reforme, čeprav je bila ravno vojska podvržena največjim spremembam od vseh starih struktur Sovjetske zveze. Največje spremembe so se zgodile na področju številčnosti, saj se je obseg vojske skrčil s 4 milijonov na milijon in pol vojakov. Približno milijon in pol vojakov pa je prišlo nazaj iz držav Vzhodne Evrope, baltskih držav in nekdanjih delov Sovjetske zveze. Te spremembe so bile implementirane brez kakršnihkoli uravnoteženih načrtov in v znamenju finančne podhranjenosti, kar je vplivalo na integriteto oboroženih sil, ki so leta 1994 napadle Čečenijo. Poraz leta 1996 je razkril 3 glavne spremembe v odnosih med vojsko in javnostjo, ki so se naznanjale že od leta 1993 naprej, a so bile zaradi raznih kriz spregledane. Kot prvo je postalo jasno, da se je vojaško industrijski

kompleks razcepil in so industrijski deli ali propadli ali pa so se usmerili na tuje trge, vojaški del je moral zaradi premalo finančnih sredstev preložiti začetek modernizacije in tako ni mogel niti nadomestiti materialnih izgub v Čečeniji. Pokazalo se je tudi, da javnost kljub porazu ni bila pripravljena podpreti modernizacije in reformacije oboroženih sil, ter da se je politični vpliv vojske močno zmanjšal, saj oslABLJENA vojska ni več predstavljala centra moči, ki bi si ga politiki trudili pridobiti na svojo stran, saj v njej niso več videli niti dobrega instrumenta za politične borbe.

Iz teh težav s katerimi se je ruska vojska soočila po 1 čečenski vojni je sledilo, da so se že v začetku leta 1997 voditelji Ruske federacije zavedali, da je vojaška reforma nujna in je ni moč več odlagati. Obrambni minister Rodionov je predstavljal svoj dolgoročni plan, prav tako so svoje predloge podali civilni strokovnjaki, a svetovalci predsednika Jelcina so se zavzeli za minimalen in najcenejši pristop. Vojaška reforma se je začela v sredini leta 1997 in je v prvi fazi popravila strukturne anomalije, na primer enote zračne obrambe so se združile z letalstvom in zmanjšalo se je število vojaških okrajev. Vendar je bila edina večja sprememba, združitev vseh komponent strateškega odvrčanja pod enim poveljstvom, uspešno blokirana s strani letalstva in mornarice, ki sta bila blizu novemu obrambnemu ministru Sergejevu. Tako je bila priložnost, da se v oboroženih silah po porazu izvrši temeljita reforma, izgubljena (Baev 2001, 27–29).

Do sprememb v ruski vojski je prišlo tudi na doktrinarni ravni, te razlike lahko opazimo v razlikah med vojaško doktrino iz leta 1993 in 2000. Že ob samem razpadu Sovjetske zveze se je ruska vojska znašla pred izzivom, saj se je morala preoblikovati iz enega od sestavnih delov Rdeče armade v pravo nacionalno vojsko, ki je bi bila sposobna braniti in uveljavljati ruske nacionalne interese. Pri tem se je soočala z mnogimi težavami od pomanjkanja sredstev, do težav z notranjo reorganizacijo, radikalnem zmanjšanju števila vojakov in umik iz držav Varšavskega pakta in držav nekdanje Sovjetske zveze. Iz teh težav je izšla potreba po oblikovanju lastnega doktrinarnega razmišljanja, ki se je manifestiral v vojaški doktrini leta 1993. V tej vojaški doktrini prevlada prepričanje intervencionistov, saj se kot ena od groženj vojaški varnosti Ruske federacije opredeljeno zatiranje pravic in legitimnih interesov državljanov federacije (Grošelj 2005, 126, 129). Vojaška doktrina iz leta 1993 med drugim govori tudi o tem, da je ena od prioritet zagotavljanje dobrega stanja oboroženih sil to, da bodo le-te sposobne zanesljive obrambe interesov Ruske federacije, vendar je 1. čečenska vojna dokazala, da se te direktive ni izpeljalo (The Basic Provision od the Military Doctrine

of the Russian Federation). Vojaška doktrina iz leta 2000 ohranja grožnjo zatiranja pravic ruske manjšine, a ji med notranjimi nevarnostmi doda nelegalne aktivnosti skrajnih nacionalistov, separatistov in terorističnih gibanj in organizacij, katerih cilj je razbijanje ozemeljske celovitosti Ruske federacije, kar lahko razumemo kot neposreden odraz 1. čečenske vojne. Nova vojaška doktrina poleg tega kot notranjo grožnjo omenja še ustanavljanje, oboroževanje, urjenje in delovanje nelegalnih oboroženih skupin in nelegalno trgovino z orožjem znotraj Ruske federacije, ki bi bilo namenjeno za teroristične akcije, sabotaze ali druge vrste nelegalnih operacij. Kot poslednjo notranjo grožnjo izpostavlja organizirani kriminal, terorizem, tihotapljenje in ostale nelegalne dejavnosti, ki se izvajajo na tako obsežni ravni, da bi ogrozile rusko vojaško varnost. Opazimo lahko, da se v Čečeniji vse našete dejavnosti izvajajo zelo intenzivno (Russia's Military Doctrine 2000). Za razliko od prejšnje vojaške doktrine je nova ponudila ostrejša in bolj neposredne smernice in je bistveno bolj povezana z diplomatsko, vojaško in finančno realnostjo (Arbatov 2000, 3–4).

5 SKLEP

V svojem diplomskem delu sem želel bralcem zagotoviti širši vpogled v problematiko Kavkaza kot regije, ki je razpeta med težnjami Čečenije po neodvisnosti in interesom Ruske federacije v kateri velja mnenje, da bi neodvisna Čečenija vodila v vzpostavitev terorističnih postojank na njenem ozemlju, poleg tega pa bi povzročila val separatističnih gibanj v še petih avtonomnih republikah na Kavkazu kot tudi v Tatarstanu, ki leži v osrčju Rusije. Neodvisna Čečenija bi prav tako zmanjšala ruski prihodek s postavke naftnih virov iz Kaspijskega morja česar si ruska oblast enostavno ne more privoščiti (Ayers 2007). Poglavje namenjeno zgodovini tako celotne regije kot izključno Čečenije zagotavlja celosten zgodovinski okvir, ki je nerazdružljivo povezan z razumevanjem same narave bojev. Brez zgodovinskega ozadja ne bi mogli razumeti srditega, na trenutke skorajda fanatičnega odpora Čečenskih borcev, ki so motive za svoje boje iskali v liku Imama Šamila, ki se je proti ruski nadvladi boril več kot stoletje pred njimi. Prav tako ne bi mogli razumeti neuspehov ruske vojske, če se poprej ne seznanimo z dogodki, ki so povzročili, da je bila vojska, ki je napadla Čečenijo, strukturno nehomogena, njeni borci pa so imeli zelo nizko moralo in niso bili niti najmanj pripravljeni na pasti urbanega bojevanja s katerim so se srečali ob napadu na Grozni. Vse predhodne napetosti med narodoma so se ob začetku oboroženih bojev le še potencirale in v končni fazi pripeljale do ekstremnih oblik spopadov, ki so ob napadu na Budjenovsk prerasli v terorizem. Zaradi takih tipov spopadov in v končni fazi tudi poraza ruske vojske nam postane jasno,

zakaj si oblasti v Moskvi niso mogle privoščiti, da bi Čečeni postali neodvisni, saj bi bil to tudi signal drugim avtonomnim republikam s težnjami po odcepitvi, da se Rusijo lahko ustrahuje in da bo pritiskom podlegla. V tem lahko iščemo vzroke, da so se ruski vojaki zgolj tri leta kasneje vrnil v Čečenijo.

Varnostne implikacije 1. čečenske vojne tako lahko strnimo v naslednje točke:

- Čečenija je po umiku enot ruske vojske z njenega ozemlja pridobila *de facto* samostojnost.
- Oboroženim silam Čečenije in njenemu predsedniku Aslanu Mašadovu ni uspelo zagotoviti nadzora nad državo, kar je pripeljalo do ustanavljanja centrov skrajnih islamistov, ki so v letu 1999 izvedli serijo napadov v Moskvi. Začele so se tudi množične ugrabitve, ter poskusi širitve islamske revolucije v ostale republike, še posebej je izstopal primer Dagestana. Ti dogodki so v končni fazi vodili v začetek 2. čečenske vojne (Aldis 2000, 4–5).
- Prišlo je do reforme ruske vojske, ki bi bila lahko po mnenju Baeva (2001, 28) izvršena veliko bolj drastično in korenito. Enote so tako dobile bolj homogeno sestavo, ki jim je omogočala boljše delovanje in medsebojno sodelovanje v nadaljnjih oboroženih spopadih in v urbanem boju.
- Čečensko vodstvo je po podpisu mirovne pogodbe prvič v zgodovini dobilo priložnost, da prevzame iniciativo v rusko-čečenskih odnosih. Republika je dobila zagon za formalno odcepitev od Ruske federacije, ki pa jo pod vodstvom Mašadova ni uspela uresničiti (Blandy 1998).

Zaključimo lahko, da je 1. čečenska vojna pomenila trenutek slave za Čečenijo in njene borce na eni in uro resnice za Rusko federacijo na drugi strani. Žal sta obe strani po spopadu izpustili priložnost, da bi v regijo prinesli mir ali vsaj pogoje za uspešno sobivanje med Rusi in Čečeni. Ruske oblasti tako niso mogle dopustiti, da bi mala republika s svojo nezmožnostjo nadzorovanja lastnega teritorija, ki je bil v velikem obsegu pod nadzorom številnih separatističnih vodji, še naprej predstavljala grožnjo tako ruskim interesom, kot tudi neposredno ruskim državljanom v republiki Čečeniji, sosednjih republikah in kot se je izkazalo kasneje celo v Moskvi. Posledično sta se državi že čez 3 leta zapletli v nov oborožen spopad, ki ga danes poznamo kot 2. čečenska vojna.

6 LITERATURA

Aldis, Anne C., ur. 2000. *The Second Chechen War*. Camberley: The Conflict Studies Research Centre.

Arbatov, Alexei G. 2000. The Transformation of Russian Military Doctrine: Lessons Learned from Kosovo and Chechnya. *The Marshall Center Papers, No.2*.

Armscontrol. 2000. *Russia's Military Doctrine*. Dostopno prek: http://www.armscontrol.org/act/2000_05/dc3ma00 (15. maj 2012).

Asatiani, Salome. 2007. *Chechnya: Why Did 1997 Peace Agreement Fail?* Dostopno prek: <http://www.rferl.org/content/article/1076426.html> (22. junij 2012).

Ayers, William R. 2007. *Chechnya and Russia. A War of Succession*. Dostopno prek: http://www.portalus.ru/modules/english_russia/print.php?subaction=showfull&id=1188906480&archive=&start_from=&ucat=12&category=12 (21. junij 2012).

Baev, Pavel K. 2001 The Russian Armed Forces: Failed Reform Attempts and Creeping Reorganization. V *Army and State in Postcomunist Europe*, ur. David Betz in John Löwenhardt, 23–42. London: Frank Cass.

BBC News. 2000. *The first bloody battle*. Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/482323.stm#top> (14. junij 2012).

Blandy, Charles. 1998. *Chechen Status – Wide differences Remain*. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1998/ChechenStatusWideDifferencesRemain.htm> (24. junij 2012).

Blank, Stephen J. in Earl H. Tilford, Jr. 1995. *Russia's Invasion of Chechnya: A Preliminary Assessment*. The Strategic Studies Institute.

Brown, Archie. 2011. *Reform, Coup and Collapse: The End of Soviet State*. Dostopno prek: http://www.bbc.co.uk/history/worldwars/coldwar/soviet_end_01.shtml (30. maj 2012).

Cassidy, Robert M. 2003. *Russia in Afghanistan and Chechnya: Military Strategic Culture and the Paradoxes of Asymmetric Conflict*. The Strategic Studies Institute.

Cold War Museum. 1999. *Fall of the Soviet Union*. Dostopno prek: http://www.coldwar.org/articles/90s/fall_of_the_soviet_union.asp#top (30. maj 2012).

Galaev, Magomet. 1995. *The Chechen Crisis: Background and Future Implications*. Dostopno prek: http://mashar.free.fr/cris_hist.htm (14. junij 2012).

Gayazova, Olga. 2002. *International Law and the Just and Justiable in Secessionist: The Cases of Tatarstan and Chechnya (1990-94)*. København: Copenhagen peace Research Institute.

Gilligan, Emma. 2010. *Terror in Chechnya*. Princeton: Princeton University Press.

Global Security. 2011. *First Chechnya War - 1994-1996*. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/chechnya1.htm> (14. junij 2012).

Gordon, Michael R. 1996. Chechen Rebels Say Leader Died In Russian Air Attack. *The New York Times* Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/1996/04/25/world/chechen-rebels-say-leader-died-in-russian-air-attack.html?ref=dzhokarmdudayev> (18. junij 2012).

Grošelj, Klemen. 2005. Mirovne operacije na območju Skupnosti neodvisnih držav. V *Mirovne operacije in vloga Slovenije*, ur. Ljubica Jelušič, 125–142. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Hughes, James. 2001. Chechnya: the causes of protracted post-soviet conflict. *Civil wars* 4 (4): 11–48.

Library of Congress. 1996. *The Chechnya Dilemma*. Dostopno prek: [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+ru0077\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+ru0077)) (4. junij 2012).

Nichols, Johanna. 1995. *Who are the Chechen?* Dostopno prek: <http://www.hartford-hwp.com/archives/63/077.html> (29. maj 2012).

Sakwa, Richard, ur. 2005. *Chechnya From Past to Future*. London: Anthem Press.

Seely, Robert. 2001. *Russo-Chechen Conflict, 1800-2000 A Deadly Embrace*. London: Frank Cass.

Snip, Inge. 2011. *Russia and the Caucasus; and how thrats can be 'securitized'*. Dostopno prek: <http://www.evolutsia.net/russia-caucasus-security/> (29. maj 2012).

Specter, Michael. 1996. *How the Chechen Guerrillas Shcked Theri Russian Foes*. Dostopno prek: <http://www.michaelspecter.com/1996/08/how-the-chechen-guerrillas-shocked-their-russian-foes/> (17. junij 2012).

Thomas, Timothy. 1997. *The Caucasus Conflict and Russian Security: The Russian Armed Forces Confront Chechnya III. The Battle for Grozny, 1-26 January 1995*. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1995/chechpt3.htm> (16. junij 2012).

Federation of American Scientists. 1993. *The Basic Provision of the Military Doctrine of the Russian Federation*. Dostopno prek: <http://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/russia-mil-doc.html> (15. maj 2012).

Yevsyokova, Mariya. 1995. *The Conflict Between Russia and Chechnya*. Dostopno prek: http://www.colorado.edu/conflict/full_text_search/AllCRCDOcs/95-5.htm (5. junij 2012).

Žabkar, Anton. 1995. *Čečenska premiera nove ruske doktrine (vojaško strateški obris)*. Ljubljana: interno gradivo.